

שליחת לחם במשלוח מנות לחולה עליאק, ממתקים לחולה סכרת, או שוקולד לרגיש ללקטוז

לְעִשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה וּמְשֻׁלֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנֹת לְאֶבְיוֹנִים
(אסתר ט, כב)

כותב הרמב"ם (הלכות מגילה ב, טו) :

כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר, ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות. וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר, או שני מיני תבשיל, או שני מיני אוכלין, לחבירו, שנאמר (אסתר ט) "ומשלוח מנות איש לרעהו" - שתי מנות לאיש אחד, וכל המרבה לשלוח לרעים משובח, ואם אין לו, מחליף עם חברו: זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים "ומשלוח מנות איש לרעהו".

מדברי הרמב"ם כבר דייקו רבים מהמפרשים, שלדעתו חיוב "משלוח מנות" בפורים, אינו חיוב בפני עצמו, אלא חלק ומרכיב בחיוב הסעודה, הנכלל ב"משתה ושמחה". כל זה נכלל ב"כיצד חובת סעודה זו". כמו שהאדם דואג לעצמו לסעודה, כך ידאג גם לחברו, בכדי שיוכל גם הוא לקיים את חובת השמחה ביום הפורים.

כך גם מדוייק ממה שכתב הרמב"ם שבכלל חובה זו שישלח לחברו "שתי מנות של בשר, או שני מיני תבשיל, או שני מיני אוכלין". בפשטות, כוונת הרמב"ם היא לדרג את ההידור בקיום המצווה, כאשר משלוח המנות המהודר ביותר כולל בשר מבושל, על פי מה שאמרו חז"ל שאין שמחה אלא בבשר ויין, לאחר מכן מיני תבשיל, שיוכלו לקחת חלק מידי בסעודתו של המקבל, ורק לאחר מכן מיני אוכלים אחרים.

גישה זו של הרמב"ם מתבארת בדברי ה"תרומת הדשן" (סימן קיא), המבאר את יסוד הדין של משלוח מנות:

שאלה: בני אדם השולחים לחבריהם בפורים חלוקים וסדינים וכהאי גוונא, יוצאים ידי משלוח מנות או לאו?

תשובה: יראה, דאין יוצאים בהן; **זנראה טעם דמשלוח מנות הוא, כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא.** כמשמע בגמרא [מגילה ז, ב], דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי משלוח מנות (שני אמוראים שהיו מחלפים ביניהם את סעודותיהם כדי לקיים בכך מצות משלוח מנות). אלמא - דטעמא משום סעודה היא. ותו נראה, דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי "מנות" אלא מידי דמיכלי או דמשתי (ועוד נראה, שלא מצינו בשום מקום בלשון "מנות", כפי שנאמר במגילה, מלבד מיני מאכל ומשתה). וכן דקדק הרמב"ם בלשונו, שכתב "וחייב לשלוח שתי מנות של בשר או שתי מיני תבשיל או שתי מיני דאוכלים". ונראה דשתייה בכלל אכילה. ובמתנות לאביונים כתב – "מעות או מיני מאכלים". אלמא דגבי משלוח מנות, סבר דווקא מידי דמיכלי.

נדמה, כי זו הגישה המובילה בפוסקים (גם בשולחן ערוך, למשל, ישנו סימן נפרד למצות מתנות לאביונים, אך לא למשלוח מנות, הכלול בסימן תרצ"ה – "דיני סעודת פורים"). במשנה ברורה (סימן תרצה, כ) מסכם כך:

מיני אוכלין - ולא בגדים ושאר דברים; והוא הדין משקה, דשפיר דמי, דשתיה בכלל אכילה. וכן סגי באחד אוכל ואחד משקה. ובעינין שיהיה מין אוכל המבושל, ולא בשר חי, דמשלוח מנות הראוי מיד לאכילה משמע. ויש אומרים, דכיון שהוא שחוט, וראוי להתבשל מיד, שרי.

אך אין זה כל-כך פשוט. יש הסוברים, כי הדאגה לכך שלכל אחד יהיו צרכי הסעודה, נכללת בחיוב "מתנות לאביונים", ששיעורן הוא בשווי של סעודה. ואכן נאמרו מספר טעמים חלופיים למצוות משלוח מנות. מפורסמים במיוחד דברי רבי שלמה אלקבץ (מחבר ה"לכה דודי") בספרו על מגילת אסתר, "מנות הלוי" (סוף פרק ט'), שם הוא כותב כי מטרת מצות משלוח מנות היא להרבות אהבה ואחוה, להראות את האחדות והדביקות שבין היהודים, שלא כמו שאמר עליהם המן הרשע, "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד".

לאחר שראינו שתי גישות ביחס ליסוד הדין של משלוח מנות, יש לברר האם ישנה בעיה לשלוח לאדם מזון שהוא אינו יכול לאוכלו? האם ניתן לשלוח לחם לחולה צליאק? שוקולד לאדם הרגיש ללקטוז? או ממתקים שונים לחולה סכרת?

לכאורה, לפי דעת רבי שלמה אלקבץ, לא אמורה להיות בכך בעיה מיוחדת, משום שגם במשלוח זה מראה השולח את חיבתו וידידותו למקבל. אך לפי סברת הרמב"ם והתרומת הדשן, לכאורה מאכלים אלו הם עבור המקבל כמו מתנות בעלמא, סדינים, ואף גרוע מכך: הוא אינו יכול ליהנות מהם!

מצד שני – ניתן לומר כי מאכלים אלו יכולים להשתתף בסעודתו בכך שהוא יוכל להגיש אותם בפני המסובים האחרים שאינם רגישים למזון זה, או שהוא יכול להחליף אותם במשלוח עם אדם אחר, שיתן לו בתמורה מאכלים אותם הוא יכול לאכול.

אמנם, נראה להלכה כדבר ברור, שעדיף בהחלט לשלוח לכל אדם דברי מאכל שהוא יכול לאכלם, וזאת משני טעמים:

1. גם לדעת רבי שלמה אלקבץ, סביר להניח כי שליחת דברי מאכל שאינם מתאימים ואינם ראויים לאדם המקבלם, אינה מרבה במיוחד אהבה ורעות. המקבל חש כי השולח איננו מתעניין בו יתר על המידה, ושולח לו מכל הבא ליד. כאשר השולח יקפיד על התאמת המשלוח לפי יכולותיו של המקבל, הוא יעריך את המאמץ והחשיבה.
2. הטעמים שכתבנו כדי לאפשר את שליחת המנות הללו גם לדעת הרמב"ם ותרומת הדשן, הינם טעמים דחוקים למדי. שורת הדין אומרת כי יש לשלוח לכל אדם מנות שהוא יכול לקבל וליהנות מהם באופן מיידי בעצמו. גם אם נאמר שבמקרה של משפחה ברוכת ילדים וכדומה שהמשלוח יוסיף לסעודתם, כמו שכתב הרב יצחק זילברשטיין, יוצא ידי חובה, סביר להניח כי חולה שאיננו מסוגל כלל לאכול (וניזון על ידי עירווי בלבד), הוא נחשב כאנוס מלקבל משלוח מנות לחלוטין ואי אפשר לקיים בו מצווה זו.¹

מקרה דומה מצינו בשו"ת מחנה חיים (חלק ג סימן נג), שמסתפק כיצד הדין במי שאינו נזהר מפת פלטר, או מחמאה של נכרי, ושולחם לאיש הנזהר בו, האם יצא המשלוח ידי חובתו. האם נאמר שמכיוון שמאכל זה הוא היתר אצל השולח, יוצא בו ידי חובתו, או שמא כיון דהמקבל נזהר בהם ולא אוכלם, אם כן לא קיבל דבר הנאכל בהיתר.

דיונו של המחנה חיים ניתן להרחבה גם למקרה בו מדובר במזון שידוע לשולח שהוא כשר למהדרין, אלא יודע שהמקבל נמנע מלאכול מזון שבושל במקומות אחרים, ואינו אוכל אלא משחיטתו שלו וכדומה. וכיוצא בזה: האם מותר לשלוח בשר או עוף לאדם צמחוני הנמנע מצריכת בשר? מקרים אלו עדיפים בכך שלמעשה המזון ראוי באמת לאכילת המקבל, ומצד שני עדיין יש כאן משלוח מנה שלא תסייע למקבל, שאנו יודעים כי לא ייהנה ממנה.

בנוסף נראה לציין שיש לחלק בין דברים שאינם ראויים **בעצם** לאדם המקבלם, לבין דברים שנמנעים ממנו באופן זמני, אבל בדרך כלל הם ראויים עבורו, ויהיו ראויים עבורו בהמשך, שבזה לכל

¹ בשו"ת יביע אומר (חלק ט - אורח חיים סימן עד במילואים) בשם שו"ת קנין תורה (חלק ז ס"ס נה), שהשולח מיני מתיקה שחבירו אינו אוכלם מטעמי בריאות, בודאי שיוצא י"ת, כיון שראוי לו הדבר כשיבריאה, וכתב היביע אומר: "בלאו הכי הרי ראוי לבני ביתו, ואין הכי נמי שיוצא בזה ידי חובת משלוח מנות". אך לכאורה אין להשוות את כל המקרים בזה, וכפי שפירטנו בפנים.

הדעות איננו צריכים להיכנס ממש לשאלה "האם הוא ייעזר בזה בסעודת פורים", ודיינו שאנו שולחים לו מנה הראויה לו באופן כללי, ומקיימים בכך את המצווה. הרי לא יעלה על הדעת, למשל, שלא נצא ידי חובה בשליחה של מאכל חלבי, כאשר אנו יודעים שהמקבל אכל זה עתה בשרי ויהיה מנוע מלאכול את המשלוח שלנו עד שיגמר הפורים – וכך גם בשאר המקרים הדומים לזה. וראה הערה.